

Könyvismertetés

„E könyvem célja a kivételes zenei tehetség gyökereinek feltárása.”

Czeizel Endre orvos-genetikus a Magyar Tehetséggondozó Társaság örökös elnöke. Munkásságát sokszorosan átszövi a tehetségekért érzett felelősség. Számos e témájú írása, előadásai, posztgraduális egyetemi kurzusai mind ezt bizonyítják. Czeizel talán egyedülálló a magyar tudományos életben azzal, ahogy törekedett a „magas tudomány” eredményeit közérthetően, sőt, érdekesítő formában minél több emberrel megismertetni. Talán nem túlzás azt állítani, hogy a Születésünk titkai című televíziós sorozat óta folyamatosan egyike a legtöbbször által ismert hazai tudósoknak. Czeizel hihetetlen alkotóerejét, munkabírását jelzi tudományos könyveinek, egyéb publikációinak nagy száma, melyek mellett, mintegy sorozatként, az utóbbi, nagyjából két évtizedben született meg a költők, tudósok és a festőművészek után a zeneszerzők családfáját, életútját elemző műve. A sajtóban megjelent interjúkból tudható, hogy az indíttatást a mű megírásához a betegágyán kapta a szerző, részben szeretneinek akarván ezzel örömet okozni, részben pedig az alkotás adott neki erőt a betegség elviseléséhez és a gyógyulás akarásához.

A hírességek családfáját elemző sorozat sajátos műfaji ötvözet. Formáját a tudományban szokásos, előre rögzített szempontrendszer adja. Ez a formai váz a Czeizel által megalkotott tehetségmodell, azaz a környezeti tényezők, az egyén adottságai (tágabb értelemben személyiségjellemzői), valamint a „sors-faktor”, vagyis az előre nem látható, kiszámíthatatlan életesemények. Ezek köré csoportosítva sorakoznak az adatok. Szintén a tudományos megközelítést tükrözik a sok generáció ágait-bogait ábrázoló családfák. Ez tehát a tudományos vetülete a könyveknek. A másik pedig a tárgyalt géniusz életének, személyiségének néha már-már adomázó hangvételi bemutatása.

E mostani, legújabb könyv első részében öt külföldi (Bach, Mozart, Beethoven, Wagner, Verdi) és öt magyar (Erkel, Liszt, Dohnányi, Bartók, Kodály) zeneszerzőről olvashatunk. Tanulmányozhatjuk fölmenőik, oldalági rokonaik, házastársuk (házastársaik) és leszármazottaik – ha voltak – adatait a családfán. Részletesebben is megismerhetjük a hozzátartozók közül azokat, akik valamilyen szempont alapján jelentősnek tekinthetők, illetve akiről fellelhetők a szükséges információk. Czeizel eredeti céljához híven mindig kitér arra, hogy a zenei képességek az egyes családtagoknál milyen szintűek voltak. Ugyanígy állandó szempont a zeneszerzők társ kapcsolata, mint ami meghatározó a művész életében éppúgy, mint bármelyikünkében. Ezek tehát az állandó elemek. Emellett egy-egy zeneszerző világlátásában számos különleges, elgondolkoztató emberi sors tűnik fel néhány mondat erejéig. Czeizel azonban láthatóan – ami a terjedelmi arányokban is megnyilvánul – legnagyobb kedvét a zeneszerző mint ember bemutatásában leli, és valóban, az olvasás után szinte régi, személyes ismerősnek érezzük a művészeket.

E sorok írója, aki zenetörténetet tanult és tanított, nem tekinthető tipikus olvasónak. Ambivalens érzésekkel olvastam a műnek ezt a részét. Annak ellenére, hogy a bemutatott élettörténetekben és jellemzésekben viszonylag kevés új információ van a szakmabelinek, mégis letehetetlen volt a könyv. Pedig néhány, általam eddig nem ismert tényről nem biztos, hogy tudomást akartam szerezni. Ide sorolom például Wagner preferenciáját

bizonyos fehérműk iránt – nem mintha ez bármit is változtatott volna bennem a róla kialakított képen. Ahogy a jereváni rádió mondta a régi viccben: mi nem ezért szeretjük. Ilyenkor úgy éreztem magam, mintha egy korabeli Story magazin olvasója lennék. Aki a paparazzókat ugyan megveti, de az általuk készített fotót mégis megnézi, az újságot mégis megveszi. Maga a szerző is utal arra, hogy e megközelítést többen vitatják. A híres embereknek, még akkor is, ha már rég nem élnek, nincs-e joguk a diszkrécióhoz? Nem kell-e tiszteletben tartanunk azt, hogy amit életükben nem szívesen teregettek volna ki mindenki elé, azt haláluk után sem hozzuk nyilvánosságra? Magam arra a véleményre hajlok, hogy bizonyos határt nem ildomos átlépni. Azonban azt, hogy hol húzódik ez a határ, valóban nehéz pontosan meghatározni. Czeizel úgy érvel, hogy az adott zeneszerző munkásságát, sőt, műveit jobban megértjük, ha személyiségüket is látjuk mögöttük: „... kényes feladat a haláluk után gondos kozmetikázással piedesztálra (és közterekre) állított nagyságokat a maguk valójában bemutatni, pedig csak arról van szó, hogy ők is halandó emberek voltak.” (501. oldal)

Egyfelől tehát tagadhatatlanul olvasmányossá teszi a művet a zeneszerzők életébe való bepillantás, hogy ne mondjam, leleskedés, azonban ami nem csak érdekesítő, hanem tanulságos is, az a milió, ami kirajzolódik a művészek alakja körül. Czeizel különleges – az ő kezdeményezésére alkalmazom én is e szót – talentuma, ahogy képes szintetizálni a történelmi, művészeti kort és helyszínt, a bemutatott sorsokat, a korabeli értékrendet, a pszichológiai és orvosi nézőpontokat, és az összetevőkből új minőséget előállítani. Ez a leginkább kultúrtörténetnek nevezhető aspektus új megvilágításba helyezi még az ismert tényeket is. Van még egy számomra kedves sajátossága ennek az egyéni látásmódnak, ez pedig az az elkötelezettség, tisztelet az anyák-nők iránt, amiről Czeizel már orvosként is tanúbizonyságot adott, és amely minduntalan kihajol a szövegéből. Szakít azzal a hagyományos nézőponttal, hogy a történelem és benne a zene történelme a férfiak története lenne, ehelyett a női perspektívát is megjeleníti. Következésképpen vizsgálja a nők szerepét, társadalmi helyzetüket, kiszolgáltatottságukat, elkallódott zenei tehetségüket, a magas anyai és csecsemőhalandóságot. Szerves része ez az írásnak, annak ellenére, hogy a tárgyalt zeneszerzők – és a nem tárgyaltak is zömmel – férfiak.

A nemek egyenjogúsága terén, ha nem is dőlhetünk elégedetten hátra, de a közbeszédben ennek létjogosultságát megkérdőjelezni ma már nem számít szalonképes megnyilvánulásnak. Nem ilyen egyszerű a helyzet egy másik területen, amely szintén a különböző embercsoportok közti tisztelet, tolerancia kérdéséről szól. Czeizel humanista beállítódását jellemzi, hogy nem megy el szó nélkül a sovén indulatok mellett, amelyek a magyar kultúra emblematisz alakját, Bartók Bélát is elüldözték hazájából – jogot formálva arra, hogy Bartók „magyarságteljesítményét” saját kisszerű, primitív szempontjaik alapján ítéljék meg. A magyar zeneszerzők családfái alapján kijelenthető, hogy őseik, ahogy mindannyiunk ősei, bizony nem mind a Vereckei-hágón jöttek be: a Kárpát-medencében élők génjeiben – ahogy tudósaink, költőink, festőink, zeneszerzőink génjeiben is – sok különböző nép keveredik. Liszt Ferenc nem tudott magyarul, felmenői között pedig nehéz magyarokat találni.

Mégis a weimari házában működő emlékmúzeumban ott látható magyar nemzeti színűpárnája. Magyarának vallotta magát, vagyonának tekintélyes részét áldozta a pesti árvíz károsultjainak megsegítésére, a pesti Zeneakadémia megalapítására. Liszt példája, amint a másik négy magyar zeneszerzőé is, a Szent István-i befogadó attitűdöt láttatja a magyar kultúra igazi erejének. A magyar kultúra rangját kivívó nagyjaink teljesítményükkel bizonyítják magyarságukat – a hivalkodó, zászlólengető nemzeti giccsel ellentétben.

A második – terjedelemben jóval rövidebb – rész azokat az általánosítható sajátosságokat veszi számba, amelyek részben a korábban tárgyalt tíz zeneszerző, részben pedig egy korábbi kutatásból bevont nagyobb, de nem csak zeneszerzőkből, hanem általánosságban muzsikusközből álló minta elemzéséből vonhatók le. Mindezekkel párhuzamosan megismerkedhet az olvasó az öröklődéstan alapfogalmaival, lényeges tudnivalóival. Hogy mik is tehát azok a tanulságok, amelyeket a genetikusan a zenei tehetség szempontjából általános érvényűnek talált? Ugye, nem gondolja senki, hogy ezeket a recenziens egy aján-

lóban poényilkosként „lelőné”? E helyen legyen elég annyi, hogy a zeneszerek magasabb életkort érnek meg, mint amennyi várható lenne, még azok is, akik nem éppen aszketikus életet éltek. Czeizel, ha csak kérdés formájában is meri megfogalmazni, de mégis felveti, hogy esetleg a zenével való foglalkozásnak lehet pozitív hatása az egészségre? Bár nem direkt módon, de e sejtést átvitt értelemben mégis megerősíti a kötet zárásaként olvasható szép idézetgyűjtemény, amit Czeizel „a zene apoteózisaként” említ.

Végezetül néhány szó a könyvészeti szempontokról. Feltétlenül meg kell említeni a könyv kifejezetten szép borítóját a tárgyalt zeneszerzők képével, ami Czeizel Balázs munkáját dicséri. A könyvet egyébként is jó kézbe venni: az 522 oldalas tekintélyes terjedelmű kemény borítót kapott. A jó minőségű papír, az igényes tipográfia méltó a tartalomhoz.

Dr. Czeizel Endre: Zeneszerzők – gének – csodák
(Galenus Kiadó, Budapest, 2014)

Turmezeyné dr. habil. Heller Erika egyetemi docens

Mit adott nekem az Arany János Tehetséggondozó Program?

Reznyik Ilona

Mit adott nekem az Arany János Tehetséggondozó Program? Erre a kérdésre az egyszerű válasz: mindent, amiről ma első generációs értelmiségiként elmondhatom, hogy „én vagyok”.

Hogy ne in medias res vágjak a dolgok közepébe, el kell mondanom, hogy egy Komárom-Esztergom megyei kis településen, Kesztölcön élek, s élek még most is nehéz családi körülmények között. Szüleim mindenben támogattak, amiben csak erejükből telt, de még így is három gyerekre meglehetősen kevés jutott. De mindig a jóra neveltek, és arra, hogy tanuljunk, mert csak így vihetjük sokra. Nagy lehetőséget jelentett éppen ezért az Arany János Program.

Már gyerekként leghőbb álmom volt, hogy felvegyenek az Eötvös József Gimnáziumába, a megye legszínvonalasabb középiskolájába. Hozzáteszem, ez nem sikerülhetett volna, ha hosszú távon szüleim anyagi támogatását kellett volna kérnem hozzá, hiszen nagyon messze lakunk Tatától, be kellett volna érnem egy közeli, ám nem túl nivós oktatási intézménnyel. Valószínűleg szakmát kezdtem volna el tanulni, és sosem törhettem volna ki a munka kötelékéből.

Mondanom sem kell, hogy mérhetetlen örömet jelentett számomra, mikor 2002 februárjában érkezett a hivatalos közlés, hogy 26 másik tár-

sammal együtt felvételt nyertem általam gimnáziumába, azon belül is ugye az Arany János Tehetséggondozó Programra. A mi osztályunk lett a második ilyen évfolyam, mi lettünk a „kis AJ-sek”.

Az előkészítő 0. évben nagyon sok mindent megtanultam. Elsősorban azt, hogy hogyan kell tanulni. Megtanultam használni a számítógépet, amivel otthon nem rendelkezünk, és ECDL-vizsgát is tettem. Továbbá elkezdtem angol tanulni órarend keretében, és év végén alapkörű nyelvvizsgát szereztem.

Nagy hangsúlyt fektettek a személyiségfejlesztésre, amit én ki is használtam arra, hogy megismerjem saját magam, fejlesszem a jellememet, illetve kialakítsam erkölcsi normáimat. Lettek konkrét céljaim, el tudtam magam helyezni a világban. Egy vidéki kamasz előtt temérdek lehetőség nyílt meg, csupa építő jellegű impulzus ért, ami pozitív irányba integrált minden téren.

A legkiválóbb tanárok tanítottak minket, és nekik köszönhetem, hogy a tudomány és sport különböző területein és rétegeiben kipróbálhattam magam, testileg és szellemileg egyaránt kihozhattam magamból mindent, ami bennem rejtett. Elmondhatom, hogy a Tatán eltöltött öt esztendő alatt végig motivált és nyitott voltam mindenre, amit csak nyújthatott nekem a Prog-

ram és az iskola, hiszen nélkülük sosem járhattam volna be a Kárpát-medencét, Erdélyt, Szlovákiát, Ausztriát és kicsiny hazánkat sem. Jártunk Svájcban, és évente sielni is volt lehetőségünk, ami lássuk be, korunkban igen nagy luxust jelent. Belegondolva: mindezt nem tehettem volna meg egy velem hasonló anyagi és társadalmi körülmények között élő fiatal, és én sem a Program nélkül, hiszen a szüleim a mindennapi megélhetéshez szükséges dolgokat éppen hogy biztosítani tudták számunkra. Talán álmaimban síelhettem volna az Alpok lankáin vagy Ruzsom Berok hófödte csúcsain. De talán sosem gondoltam volna, hogy ez számomra is éppen olyan lehetőség, mint más, nálam jobb sorban élő fiatalnak, akiknek talán már nem is jelent újdonságot. Egyszerűen olyan magasságokba emelkedhettem, hogy elhittem, hogy én sem vagyok rosszabb, mint más, nálam jobb sorban élő fiatalnak, akiknek talán már nem is jelent újdonságot. Egyszerűen olyan magasságokba emelkedhettem, hogy elhittem, hogy én sem vagyok rosszabb, mint más, nálam jobb sorban élő fiatalnak, akiknek talán már nem is jelent újdonságot. Egyszerűen olyan magasságokba emelkedhettem, hogy elhittem, hogy én sem vagyok rosszabb, mint más, nálam jobb sorban élő fiatalnak, akiknek talán már nem is jelent újdonságot. Egyszerűen olyan magasságokba emelkedhettem, hogy elhittem, hogy én sem vagyok rosszabb, mint más, nálam jobb sorban élő fiatalnak, akiknek talán már nem is jelent újdonságot.